

ทบทวนความสัมพันธ์ สยาม-มลายู และการเข้ามาของชาวมลายู ในภาคกลางของประเทศไทย

Rethinking Siam-Malay relations and the coming of Malays to Central Thailand

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างสยาม และบรรดารัฐมลายูทางตอนใต้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างยาวนาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งจากฝั่งไทย และมลายู ซึ่งพบว่า ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเริ่มต้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และดำเนินต่อมาจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีหลายรูปแบบทั้ง การศึกสงคราม การเมืองและการค้า ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวคือ ความเข้มแข็งทางด้านการทหาร และการเมือง จากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนำมาซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานของชาวมลายูจากภาคใต้สู่ภาคกลางของประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาถือเป็นยุคแรกที่มีกลุ่มคนเชื้อสายมลายูเข้ามาตั้งชุมชน ซึ่งชาวมลายูที่เข้ามาในยุคนี้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการค้าขาย อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

มีคนมลายูเข้ามาในภาคกลางของประเทศไทยจำนวนมาก เนื่องจากผลของการชนะสงครามของฝ่ายสยามที่มีต่อรัฐมลายูโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐปาทานี หลังจากชนะสงครามสยามได้นำเชลยชาวมลายูขึ้นมาในพระนคร ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ การอพยพเชลยศึกมลายูเกิดขึ้นทั้งหมดสามครั้ง สองครั้งในสมัยรัชกาลที่ 1 ตรงกับ ค.ศ.1786 และ ค.ศ. 1789 อีกหนึ่งครั้งในสมัยรัชกาลที่ 3 ตรงกับ ค.ศ. 1832 ปัจจุบันลูกหลานของเชลยศึกดังกล่าวได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นถึงกว่า 1 ล้านคน พวกเขาเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในกรุงเทพมหานคร จังหวัดใกล้เคียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดปทุมธานี และนนทบุรี รวมทั้งยังมีบางส่วนที่ได้ขยับขยายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทยอีกด้วย

Abstract

This article aims at rethinking the Siam's relations to the Malay states in lights of the historical evidences from both Thai authority and the Malay counterpart. It found out that their relations were officially established in the Ayutthaya period and continued to the present day; such relations took various forms, i.e. warfare, political competition, and transregional trades. Among the significant factors that have maintained their multi-facet relations are military strength and political influence. As a result of the fluctuating relations, Malay people started to come to settle in the Central Plains in the Ayutthaya period, primarily for trading. However, in the early Bangkok period more Malay people migrated to Central Thailand as a consequence of a series of Siam's triumphs

over the Malay sultanates, especially following its battle with Patani. At that time, Malay people were taken to Bangkok as prisoners of war for reasons of national security and economic expansion. The relocation of Malay prisoners of war took place as three separate waves; two of which were in the reign of King Rama I (1789 and 1789 AD) and the other one in the reign of King Rama III (1832 AD). Currently, the descendants of the Malay prisoners of war, approximately more than one million people, have been recognized as part of the modern Thai society. They have inhabited Bangkok metropolis and the surrounding provinces, especially Pathumthani and Nonthaburi. Some of them travelled to make settlement in the eastern region.

บทนำ

ชาวมลายูในประเทศไทยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดทางภาคใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และจังหวัดอื่นๆ ใกล้เคียง แม้ว่าชาวมลายูจะเป็นชนกลุ่มน้อย (minority) ในระดับชาติ แต่ในระดับท้องถิ่น พวกเขาเหล่านี้เป็นชนกลุ่มใหญ่ (majority) อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภาษาที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิงกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย นอกจากนี้ในภาคใต้ของประเทศไทยแล้วยังพบว่ามีชาวมลายูอีกจำนวนมากที่

อาศัยอยู่ในส่วนอื่นๆ ของประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลางทั้งกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมถึงจังหวัดอื่นๆ มาอย่างยาวนาน ซึ่งสาเหตุหลักเป็นผลมาจากสงครามระหว่างสยามกับรัฐปัตตานี¹ ในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ อย่างไรก็ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งชี้ว่า ชาวมลายูอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมาก่อนหน้าการเคลื่อนย้ายเชลยศึกสงครามในครั้งนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าที่มาทำการค้าขายในสมัยกรุงศรีอยุธยา บทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สยาม-มลายูตั้งแต่

¹ ปัตตานี (Patani) เป็นอาณาจักรของชาวมลายูที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู อาณาจักรแห่งนี้ถูกสถาปนาขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 14 และคงอยู่จนถึง ค.ศ. 1786 (พ.ศ. 2329) ซึ่งสยามได้ส่งกองทัพไปทำสงครามจนได้รับชัยชนะและต่อมาได้แบ่งอาณาจักรปัตตานีออกเป็นหัวเมืองต่างๆ 7 หัวเมืองหรือที่รู้จักกันในนาม “บริเวณ 7 หัวเมือง” คือเมืองปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง สายบุรี ยะลา รามัน และระแงะ

อาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตลอดจนการเข้ามาของชาวมลายูในภาคกลางของประเทศไทยแต่ละยุค รวมทั้งการตั้งถิ่นฐานของชาวมลายูในพื้นที่ต่างๆ และการกระจายตัวของประชากร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ความสัมพันธ์สยาม-มลายูและการเข้ามาของชาวมลายูในภาคกลางของประเทศไทยยุคสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัย (ค.ศ. 1238-1583) เป็นอาณาจักรแรกของสยามตามการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ชาติโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองสุโขทัย ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรมลายูและอาณาจักรสุโขทัยตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 13 หลังจากอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งก่อนหน้านั้นปกครองรัฐมลายูต่างๆ ในแหลมมลายูได้เสื่อมอำนาจลง ทำให้บรรดารัฐมลายูดังกล่าวตั้งตนเป็นอิสระ เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยที่มีความอ่อนแออย่างมากทางการเมืองการปกครองทำให้อาณาจักรสุโขทัยซึ่งอยู่ทางตอนเหนือและมีความเข้มแข็งสบโอกาสแผ่อำณาเขตเข้ามาในดินแดนดังกล่าว เพื่อยึดครองรัฐมลายูทางตอนเหนือของแหลมมลายู

โดยยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) นักวิชาการด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชาวฝรั่งเศส ได้อธิบายว่าสยามได้เริ่มแผ่อำณาเขตเข้าไปในคาบสมุทรมลายูราวสมัยของจันทรภาณุ (Chandrabhanu) ประมาณ ค.ศ. 1294 (อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2516, น. 4) จันทรภาณุผู้นี้เป็นเจ้าผู้ครองอาณาจักรทัมบราลิงค์ (Trambralingga) ซึ่งมีเป็นหนึ่งในรัฐมลายูที่มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่บริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการขยายดินแดนในครั้งนั้นอาณาจักรสุโขทัยในขณะนั้นอยู่ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงและพระองค์สามารถยึดอาณาจักรทัมบราลิงค์ได้ไม่ยากนัก ในส่วนของจันทรภาณุ เจ้าผู้ครองนครเดิม ก็ถอยร่นลงไปอยู่ในดินแดนของอาณาจักรลังกาสุกะ (Langkasuka) (Mohd. Zambari A. Malek, 1993) ซึ่งมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ในรัฐเคดาห์ (Kedah) ของมาเลเซียในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้ว ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) (1968, p.204) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ในหนังสือที่ชื่อ “The Indianized States of Southeast Asia” อีกว่า ใน ค.ศ. 1295 สยามได้ส่งทูตไปยังเมืองจีน ซึ่งในขณะที่จะกลับ พระเจ้ากรุงจีนได้ให้ทูตจีนถือคำสั่งมาให้พระเจ้ากรุงสยาม (พ่อขุนรามคำแหง) โดยเนื้อหาในคำสั่งดังกล่าวมีใจความสำคัญว่า “เพราะชาวมลายูและชาวสยามได้สู้รบกันมาอย่างยาวนาน ขอให้ท่านสัญญาว่าจะไม่รบกับชาวมลายูอีก” หลังจากนั้นทั้งสองอาณาจักรก็ไม่มีการทำสงครามกันอีกจนกระทั่งอาณาจักรสุโขทัยเสื่อมอำนาจลงและก้าวเข้าสู่การก่อตั้งอาณาจักรอโยธยาในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่น่าสนใจ และเป็นที่ถกเถียงในวงการวิชาการอย่างมากถึงการตีความศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเกี่ยวกับอาณาบริเวณของอาณาจักรสุโขทัย โดยในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ช่วงที่เกี่ยวกับอาณาบริเวณ

ของอาณาจักรสุโขทัยโดยได้อธิบายว่า ทิศใต้ได้เมือง
 คนที เมืองราชบุรี เมืองนครศรีธรรมราชจนถึง
 ทะเลหน้าอกเป็นอาณาเขต (จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,
 พระบาทสมเด็จพระ, น. 134-135) อย่างไรก็ตามใน
 หนังสือ“แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม” ของ
 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2492, น.23)
 ได้บรรยายถึงเมืองประเทศราชของอาณาจักร
 สุโขทัยโดยได้สันนิษฐานว่า บรรดาเมืองดังกล่าว
 ทางทิศใต้เห็นจะมีนครศรีธรรมราช เมืองมะละกา
 และเมืองยะโฮร์จากการสันนิษฐานของสมเด็จพระ
 ยาดำรงราชานุภาพ ดังกล่าว ทำให้คนในยุค
 ต่อมาเชื่อว่าเมืองมะละกา และเมืองยะโฮร์เป็นเมือง
 ขึ้นของสุโขทัยในขณะนั้นจริง ทั้งนี้เพราะที่ตั้งของ
 เมืองทั้งสองอยู่ในส่วนใต้สุดของแหลมมลายูและมี
 อาณาเขตติดกับ“ทะเลหน้าอกเป็นอาณาเขต”ตาม
 บันทึกในศิลาจารึกซึ่งหมายถึงมหาสมุทรอินเดีย
 (ทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2516, น. 2) แต่จากหลักฐานทาง
 ประวัติศาสตร์บ่งชี้ว่า อาณาจักรมะละกานั้นก่อตั้ง
 ขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 15 หรือประมาณ ค.ศ. 1400
 (Ricklefs, 1991, p. 19) หลังการสถาปนากรุง
 ศรีอยุธยาเป็นราชธานีของสยามถึง 50 ปี ในขณะที่
 รัฐยะโฮร์ก็ถูกสถาปนาขึ้นหลังจากการล่มสลายของ
 อาณาจักรมะละกาจากการโจมตีของโปรตุเกสหลัง
 ค.ศ. 1511 (9 Winsted R. O., 2003) หรือหลังจาก
 การสถาปนากรุงศรีอยุธยาไม่ต่ำกว่า 160 ปี ด้วยเหตุ
 ดังกล่าวจึงเป็นไปได้ที่ทั้งอาณาจักรมะละกา และ
 ยะโฮร์จะตกเป็นเมืองขึ้นของสุโขทัยตามที่ได้เคยมี
 การสันนิษฐานไว้

แม้ตามหลักฐานสยามในยุคสุโขทัยจะมีความ
 สัมพันธ์กับอาณาจักรมลายูโดยเฉพาะด้านการสู้รบ
 และขยายอาณาเขต แต่ไม่ปรากฏหลักฐานหรือ
 บันทึกใดๆ ที่สามารถยืนยันได้ว่าในภาคกลางของ
 ไทยนั้นมีชาวมลายูขึ้นมามีอาศัยอยู่ในยุคนั้น

ความสัมพันธ์สยาม-มลายูและการเข้ามาของ ชาวมลายูในภาคกลางของประเทศไทยยุค กรุงศรีอยุธยา

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพัน
 จันทนุมาศ (2507, น.2) ได้บันทึกว่า ในสมัยพระเจ้า
 อู่ทอง (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1) กรุงศรีอยุธยามี
 หัวเมืองประเทศราช 16 เมือง ซึ่งหนึ่งในเมือง
 ประเทศราชดังกล่าวนั้นคือมะละกา ดังที่ได้กล่าวไป
 ข้างต้น เมืองมะละกาก่อตั้งขึ้นหลังการสถาปนา
 กรุงศรีอยุธยาถึง 50 ปีซึ่งเป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอน
 ที่จะตกเป็นเมืองขึ้นหรือหัวเมืองประเทศราชของ
 กรุงศรีอยุธยา ดังนั้นข้อมูลตามพระราชพงศาวดาร
 ดังกล่าวจึงมีความคลาดเคลื่อนตามเหตุผลที่กล่าวไป

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ของรัฐมลายูกับ
 กรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้นมีหลักฐานที่บ่งชี้ว่าสยาม
 ภายใต้อาณัติของพระบรมราชา (Mohd. Zamberi
 A. Malek, 1993, p. 18) และต่อมาสมเด็จพระบรม
 ไตรโลกนาถได้ยกทัพไปตีเมืองมะละกา ใน ค.ศ. 1455
 (2510, น. 448) ผลการยกทัพไปตีในครั้งนั้นไม่ได้ถูก

บันทึกรายละเอียดอย่างเป็นทางการในประวัติศาสตร์ของสยาม แต่เชื่อว่าสยามไม่สามารถชนะมะละกาได้จนต้องถอยร่นทัพกลับไป ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นมะละการมีกองทัพเรือที่เข้มแข็งมาก (Winsteds, 1962, p.49) ในส่วนของรัฐมลายูอื่นๆ โดยเฉพาะรัฐปาตานี พบหลักฐานที่ชัดเจนว่าในสมัยสุลต่านมูซัฟฟาร์ ชาห์ (Sultan Muzaffar Shah) ซึ่งปกครองอาณาจักรปาตานีช่วง ค.ศ. 1530-1564 พระองค์ได้ให้ความสำคัญอย่างมากกระหว่างความสัมพันธ์ของปาตานีและสยาม โดยพระองค์ได้รับสั่งกับข้าราชการบริพารว่าต้องการเสด็จเยือนกรุงศรีอยุธยา ในการเดินทางของพระองค์ในครั้งนี้ครั้งนั้น พระองค์ได้ทรงแต่งตั้งให้พระอนุชาคนสุดท้ายที่ชื่อราชามันซูร์ (Raja Mansur) ทำหน้าที่สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่ปาตานี หลังจากออกเดินทางได้ไม่นานพระองค์ก็เสด็จถึงบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา และล่องเรือเข้าไปจนถึงกรุงศรีอยุธยา โดยมีพระคลังเป็นผู้ให้การต้อนรับและนำคณะเฝ้าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งปกครองอยุธยาในขณะนั้น (ค.ศ. 1548-1569) (Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, p. 79) ในขณะที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา สุลต่านแห่งปาตานีได้รับการ

ดูแลเอาใจใส่อย่างดีจากทางสยามโดยทรงพำนักที่พระตำหนักเฉพาะในพระบรมหาราชวัง การเสด็จเยือนครั้งนั้นพระองค์ทรงใช้เวลาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาประมาณสองเดือนเศษ จึงเสด็จกลับ ซึ่งผลของการเดินทางเสด็จเยือนอย่างเป็นทางการสามารถยกระดับความสัมพันธ์ของสยามกับปาตานีได้มากยิ่งขึ้น และก่อนเสด็จกลับ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้พระราชทานของกำนัลให้สุลต่านปาตานีเป็นทาสชาวมอญ และพม่า 60 คน ทาสญวน และชาวลาวจำนวน 100 คน เพื่อนำกลับไปปาตานีไปพร้อมกัน (Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, p. 38) และหลังจากถึงปาตานีโดยสวัสดิภาพแล้วพระองค์มีรับสั่งให้นำตัวทาสชาวมอญไปไว้ที่หมู่บ้านกะดีเพื่อเลี้ยงช้าง ส่วนเชลยชาวลาวพระองค์รับสั่งให้ไปทำนาข้าวที่ทุ่งปนาละใกล้กับพระราชวังนี้ลัม (อารีฟีน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมี ยัสมาแอล, 2550, น. 72-73) อย่างไรก็ตามในหนังสือ “ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปาตานี” (Sejarah Kerajaan Melayu Patani) ที่บันทึกโดยอิบราฮีม ชุกรี ได้อธิบายว่าการมาเยี่ยมในครั้งนั้นของสุลต่านปาตานีปรากฏว่าการต้อนรับของสยามไม่เป็นที่น่าพอใจและตั้งใจจะกลับมาแก้แค้นในการต้อนรับที่ไม่สมเกียรติในครั้งนี้ (รัชนี สาคเปรม, 2521, น. 35)

ต่อมาใน ค.ศ. 1563 พระเจ้าบุเรงนองได้ยกทัพเข้าตีกรุงศรีอยุธยา เป็นเหตุให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องเสด็จแปรพระราชฐานออกนอกพระนคร ต่อมาบรรดาหัวเมืองมลายูได้รับการร้องขอให้ส่งทหารมาช่วยเหลือซึ่งสุลต่านมูซัฟฟาร์ ชาห์ได้นำกำลังทหารซึ่งประกอบด้วยเรือจำนวน 200 ลำ และทหารจำนวน 1,000 คน² พร้อมด้วยผู้หญิงอีก 100 คน เข้า

² จำนวนของทหารจากปาตานีในครั้งนั้นมีข้อมูลที่แตกต่างกันกล่าวคือในหนังสือของ Mohd. Zamberi A. Malek บันทึกว่ามี 1,000 คนในขณะที่ อารีฟีน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมี ยัสมาแอล บันทึกว่ามี 1,600 คน

ปาตานี ถือเป็นรัฐแรกที่พบ การส่งเครื่องราชบรรณาการ ให้แก่สยาม อีกทั้งยังเป็นรัฐมลายู ที่มีความเกี่ยวข้อง กับสยามมากที่สุด

ร่วมทำสงครามกับพม่าในครั้งนี้ นับเป็นการเดิน
เสด็จสู่กรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่ 2 ของพระองค์
หลังจากเคยเสด็จเยือนมาครั้งหนึ่งก่อนหน้านี้ แต่เมื่อ
เดินทางมาถึงกลับพบว่าทหารพม่าได้ยกทัพกลับไป
แล้ว (อารีฟิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์
อิสมาแอล, 2550, น. 38) สุลต่านจึงได้นำกองทัพ
มลายูเข้าไปพักอยู่ในกรุงศรีอยุธยา และในระหว่าง
ที่พำนักอยู่นั้นได้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างกองทัพ
มลายูปาตานีกับกองทัพสยาม จึงได้เกิดการสู้รบกัน
ขึ้น ซึ่งสุลต่านปาตานีสามารถเข้ายึดพระราชวังของ
สยามได้ (อารีฟิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และ
ซุฮัยมีย์ อิสมาแอล, 2550, น. 74) การฉวยโอกาส
เข้ายึดกรุงศรีอยุธยาของสุลต่านปัตตานีในครั้งนั้น
ยังมีการก่อกบฏจากฝั่งสยามด้วยเช่นกัน ข้อมูล
ระบุว่าผลของการโจมตีดังกล่าวทำให้สมเด็จพระ
มหาจักรพรรดิต้องเสด็จลี้ภัยออกนอกพระบรม
มหาราชวังอีกครั้งโดยพระองค์เสด็จไปพำนักที่เกาะ
มหาพรหม (Smith, 1967, pp. 91-92 and Wood,
1924, p.119) สุลต่านปาตานีสามารถยึดกรุงศรีอยุธยา
ได้ประมาณ 1 เดือนเศษ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

จึงส่งทหารเข้าไปสู้รบจนสามารถแย่งชิงพระนคร
กลับคืนมาจากสุลต่านปัตตานีได้ (อารีฟิน บินจิ,
อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์อิสมาแอล, 2550,
น. 74) ในพงศาวดารปาตานี (Hikayat Patani) ได้
บรรยายถึงสถานการณ์ในช่วงนี้ว่า “สุลต่านปาตานี
ถูกยิงที่แขนซ้าย” (Teeuws, A and Wyatt, D.K.,
1970) บาดเจ็บสาหัสทำให้ไม่สามารถบัญชาการ
รบต่อไปได้ก่อนที่พระองค์จะสั่งให้กองทัพมลายู
ถอนตัวกลับนั้น พระองค์ได้รับสั่งให้พระอนุชาราช
มัญชุรีที่ตามเสด็จด้วย นำกำลังส่วนหนึ่งกลับไป
ก่อนหน้า เนื่องจากพระองค์มีความห่วงใยว่ากองทัพ
อาจะเหี้ย และโปรตุเกสที่ยึดครองมะละกาจะฉวย
โอกาสเข้าตีปาตานี ประกอบกับอาการของพระองค์
ก็กำเริบพระองค์คาดว่ามิอาจมีชีวิตรอดต่อไปได้
(อารีฟิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์
อิสมาแอล, 2550, น. 75) มีข้อมูลว่าพระองค์
สิ้นพระชนม์ที่กรุงศรีอยุธยา และหลุมฝังศพของ
พระองค์ก็อยู่บริเวณปากน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยา
(Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, p. 39) ต่อมา
ในสมัยราชินีอุงู (Raja Ungu) ครองราชย์ ค.ศ.
1624-1635 ประกาศตัดสัมพันธ์กับสยามซึ่งตรงกับ
รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (ครองราชย์
1629-1656) โดยปฏิเสธที่จะส่งเครื่องราชบรรณาการ
และเฉลิมพระนามพระองค์เองว่า “พระเจ้า” ตาม
อย่างไทย ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ปาตานี
ต้องเผชิญกับการปราบปรามอย่างต่อเนื่อง ตาม
หลักฐานจากฝั่งไทยและฝั่งตะวันตก การสู้รบ
ดังกล่าวเกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1631-1635 (ซุลีพร
วิรุณหะ, 2553, น.143)

นอกเหนือจากความสัมพันธ์ด้านการสงคราม
และการขยายอำนาจแล้ว ในยุคกรุงศรีอยุธยาถือเป็น
เริ่มต้นการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทอง (Bunga Emas
Bunga Perak) ให้กับสยาม ปาตานีถือเป็นรัฐแรก

ที่พบการส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่สยาม อีกทั้งยังเป็นรัฐมลายูที่มีความเกี่ยวข้องกับสยามมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากที่ตั้งที่เป็นรัฐกันชนระหว่างสยามกับรัฐมลายูอื่นๆ ทางตอนใต้ รัฐมลายูในฝั่งประเทศมาเลเซียปัจจุบันรัฐแรกที่ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้กับทางกรุงศรีอยุธยาคือ รัฐเคดาห์ (Kedah) แม้จะไม่สามารถระบุปีที่ส่งได้แน่นอน แต่จากหลักฐานที่พบในพงศาวดารมะรุมหาวังสา (Hikayat Merong Mahawangsa) พอสันนิษฐานได้ว่าการส่งมอบเกิดขึ้นในยุคสุลต่านมูฮัมหมัด จีวา (Sultan Muhammad Jiwa)³ (Muhammad Nasarudin, 1898, p.27) ซึ่งทรงเป็นสุลต่านของรัฐเคดาห์พระองค์ที่ 19 ครองราชย์ช่วง ค.ศ. 1710-1778 อย่างไรก็ตามในพงศาวดารข้างต้นไม่ได้ระบุเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ว่าการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองดังกล่าว (Wan Shamsudin Mohd. Yusof, 2009, p. 3) ในส่วนของรัฐตรังกานู (Terengganu) พบบันทึกการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้สยามในค.ศ. 1781 หลังจากทีสุลต่านมันซูร์ (Sultan Mansur) ของตรังกานูได้รับพระราชทานของรางวัลจากพระเจ้ากรุงสยาม ให้ความช่วยเหลือในการรบกับเมืองนครศรีธรรมราช จนได้รับชัยชนะ ครั้นเมื่อกลับมาถึงเมืองตรังกานูพระองค์ได้ทรงปรึกษากับข้าราชการบริพารถึงการส่งของขวัญเพื่อตอบแทนน้ำใจของพระเจ้ากรุงสยาม พ่อค้าชาวอินเดียนคนหนึ่งชื่อนัสรุদ্ดีน (Nasrudin) ได้เสนอความคิดให้ทำดอกไม้ทอง 1 ต้น และดอกไม้เงิน 1 ต้น เพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจในครั้งนี้ ซึ่งสุลต่านก็ทรงเห็นชอบ หลังจากนั้นตรังกานูก็ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้สยามทุกๆ 3 ปี (Abdullah Zakaria Ghazali, 1978) ในส่วนของรัฐกลันตัน ไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนว่าเริ่มส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้

สยามตั้งแต่เมื่อใด แต่มีการเล่ากันต่อๆ มาของคนในพื้นที่ว่าเริ่มการส่งให้กับทางสยาม ค.ศ. 1801 ซึ่งเป็นช่วงที่อยู่ภายใต้การปกครองของสุลต่านมูฮัมหมัดที่ 1 (Sultan Muhammad I) วัตถุประสงค์ของการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองครั้งนั้นก็เพื่อเป็นการแสดงความสัมพันธ์อันดีกับสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการยอมรับพระองค์ในฐานะสุลต่านกลันตัน (A. Rahim Abdullah, 1999) และหลังจากนั้น กลันตันก็ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้สยามทุกๆ 3 ปี (Ismail Bakti, 1960, p. 40)

นัยของความสัมพันธ์ว่าด้วยการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองนี้ถูกตีความหมายแตกต่างกันไปทั้งจากฝั่งผู้รับและฝั่งผู้มอบ รัฐที่มอบมองว่าการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองดังกล่าวเปรียบเสมือนของขวัญหรือเครื่องแสดงความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างทั้งสองรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่อ่อนแอพึ่งพิงต่อรัฐที่เข้มแข็ง ในขณะที่ฝ่ายรับก็ยอมรับในนัยดังกล่าวของการส่งมอบ แต่ในอีกความหมายหนึ่งที่มากกว่านั้นคือการตีความหมายว่าการมอบดอกไม้เงินดอกไม้ทองคือการแสดงออกถึงการเป็นเมืองขึ้นหรือหัวเมืองประเทศราชนั่นเอง (Wan Shamsudin Mohd. Yusof, 2009, p.1)

³ พระนามเต็ม Sultan Muhammad Jiwa Zainal Adilin Mu'azzam Shah

นอกเหนือจากความสัมพันธ์ทางการเมืองและการทหารแล้ว ความสัมพันธ์ทางการค้า นับเป็นอีกรูปแบบความสัมพันธ์หนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่างสยามและบรรดารัฐมลายู ความสัมพันธ์ด้านการค้านี้เองถือเป็นจุดเริ่มต้นการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนมลายูในภาคกลางของประเทศไทย ในสมัยนั้น กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้า ด้วยทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ การเป็นศูนย์กลางสินค้าประเภทของป่าจากดินแดนตอนในของพื้นที่ปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมกับเสถียรภาพทางการเมืองที่ค่อนข้างมั่นคงโดยเฉพาะในคริสต์ศตวรรษที่ 16 อีกทั้งบทบาทในการรวม และกระจายสินค้าจากเมืองท่าใหญ่-น้อย แถบคาบสมุทรอินโดนีเซียแหลมมลายู และตะวันออกไกล ทำให้กรุงศรีอยุธยาคึกคักด้วยธุรกิจ และเป็นเมืองท่าที่คับคั่งเมืองหนึ่งของภูมิภาค พ่อค้านานาชาติจะเข้ามาจอดแวะเสียมิได้ การค้าจึงจะเป็นเหตุจูงใจที่สำคัญในการตั้งหลักแหล่งของคนต่างชาติในราชอาณาจักรอยุธยา เช่นเดียวกับในส่วนอื่นๆ ของเอเชียอาคเนย์ ชนมุสลิมก็อยู่ในข่ายนี้เช่นกัน (นันทวรรณ ภู่ว่าง, 2521) ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีพ่อค้าจำนวนมากเดินทางเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาเพื่อทำการค้าขาย ซึ่งหนึ่งในกลุ่มพ่อค้าเหล่านั้นคือ บรรดารัฐมลายูทั้ง

ปาตานี มะละกา เคดาห์ จากข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พระราชวังอาณานิคมมะละกา (Muzium Istana Kesultanan Melaka) ในรัฐมะละกา ประเทศมาเลเซียได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างมะละกากับสยามว่า แม้ส่วนใหญ่ประวัติศาสตร์จะบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐออกมาในทางการสู้รบแต่ความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้งสองรัฐก็ยังคงดำเนินต่อไป ตามรายงานของทอม ปีเรสและ เรย์ เดอ บริโต (Tom Pires and Ray de Brito) ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายในเรื่องของเครื่องอุปโภคบริโภคยังคงดำเนินต่อไปโดยซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างสองรัฐนี้อยู่ในระดับดี (Perbadanan Muzium Melaka, 2014)

ด้วยความสัมพันธ์ทางการค้าดังกล่าว เชื่อว่ามีบรรดาพ่อค้าจากรัฐมลายูจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเพื่อทำการค้าขาย และในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยนี้พบชาวมลายูจากปาตานีและรัฐอื่นๆ ในแหลมมลายูอาศัยอยู่ตั้งแต่ช่วงก่อนอาณาจักรปาตานีแผ่สงครามให้กับสยาม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531) ซึ่งชาวมลายูที่อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยานี้ส่วนใหญ่มาจากปาตานีจึงนิยมเรียกคนเหล่านั้นว่า “แขกตานี” และอาศัยอยู่บริเวณคลองตะเคียน (สมัยเจริญช้าง, 2555, น. 31-32) ค.ศ. 1767

กรุงศรีอยุธยาถูกกองทัพพม่าตีจนแตกพ่าย ทำให้ประชาชนแตกเป็นก๊กมากมาย และหนีไปคนละทิศทาง ประชาชนมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาอพยพลงมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่ม “แขกเทศ” หรือ “แขกแพ” ซึ่งเป็นเชื้อสายเปอร์เซียจากเซเชอร์หมัด (ซีอะห์) ได้มาตั้งรกรากที่ย่านเจริญพาสณ์ และต่อมาได้ขยายเป็น 3 มัสยิดในปัจจุบันคือ มัสยิดมดมุสลิม มัสยิดคิลีฬาลาห์ (กุฎีปลายนา) และมัสยิดกุฎีหลวง (บริเวณถนนอิสราฟ) กลุ่มคนมุสลิมเชื้อสายสุลต่านสุไลมานชาห์ (ซุนนี) ได้มาตั้งถิ่นฐานและสร้างมัสยิดที่ริมคลองบางหลวงบริเวณใกล้กับพระราชวังธนบุรี 2 แห่งคือมัสยิดต้นสน (กุฎีใหญ่) และมัสยิดกุฎีแดง ในขณะที่กลุ่มคนเชื้อสายมลายูหรือที่รู้จักกันในนาม “แขกตานี” ได้ร่วมกันสร้างมัสยิดที่ริมคลองบางหลวง (บางกอกใหญ่) ฝั่งตะวันออกชื่อว่ามัสยิดบางหลวงหรือกุฎีขาวซึ่งต่อมามัสยิดกุฎีแดงได้ย้ายไปรวมเป็นแห่งเดียวกันกับมัสยิดกุฎีขาว (สมัยเจริญช้าง, 2555, น. 31-32)

....เมื่อครั้งพระนครศรีอยุธยาเสียแก่พม่าข้าศึกถูกเผาผลาญบ้านเรือนครั้งหลังนี้บรรดาอิสลามที่อาศัยจอดแพขายของอยู่ ณ ตำบลหัวแหลม หัวรอ และคลองตะเคียนนับเป็นร้อยๆ คราวเรือนถอยแพลงหนีข้าศึกมาจอดพำนักอยู่ตำบลคลองบางหลวง ตั้งแต่ตำบลบางกอกใหญ่ไปจนถึงวัดเวฬุราชินทั้งสองฝั่ง...(พิพิธเกาส์, หลวง, 2512)

ความสัมพันธ์สยาม-มลายูและการเข้ามาของชาวมลายูในภาคกลางของประเทศไทยยุคกรุงธนบุรี

กรุงธนบุรีเป็นสมัยที่มีระยะเวลาสั้นที่สุดในประวัติศาสตร์ไทยนับตั้งแต่พระเจ้าตากสินมหาราชกู้เอกราชจากพม่ากลับคืนมาได้ใน ค.ศ. 1767 สภาพบ้านเมืองอยู่ในภาวะที่อ่อนแอ แม้จะย้ายเมืองหลวงมายังธนบุรีแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะกรุงธนบุรีขาดกำลังพลเมือง กำลังทหาร เนื่องจากถูกพม่ากวาดไปเป็นเชลยเสียมาก ที่เหลืออยู่ก็หลบๆ ซ่อนๆ จนกระทั่งพระเจ้าตากสินได้จัดการปกครองเมืองให้มีระเบียบอยู่ในภาวะเรียบร้อยขึ้นแล้ว จึงสามารถรวบรวมกำลังพลเมืองและกำลังทหารได้สำเร็จ (ราชันี สาดเปรม, น. 42). ในขณะนั้นความสัมพันธ์สยามกับต่างประเทศเป็นไปในลักษณะทางการสงครามมากกว่าการค้าและพาณิชย์ (เพ็ญศรี กาญจน์นัย และนันทนา กปิลหาญจณ์, 2521)

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าแล้ว หัวเมืองประเทศราชภาคใต้ของแหลมมลายูต่างตั้งตัวเป็นอิสระเช่น ไทรบุรี ปาตานี ตรังกานุ และกลันตัน พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้เจ้าพระยาณรงค์ศรีธรรมราชที่ยอมสวามิภักดิ์ไปเจรจาไกล่เกลี่ยโดยขอเงินจากไทรบุรี และปาตานีมาใช้ในการแผ่นดิน

...เมืองแขกเมืองไทรบุรีและเมืองปัตตานี ซึ่งเคยขึ้นกับกรุงศรีอยุธยามาก่อนยังไม่ได้มาอ่อนน้อมให้เจ้านครฯ คิดอ่านไปเยี่ยมเงินเมืองทั้งสองนี้ สำหรับที่จะซื้อศัตราวุธเมืองละ 1,000 ชั่ง ลองใจพระยาไทรพระยาตานี ดูว่าจะทำประการใด... (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2505, น. 1-2)

การลองใจดังกล่าวไม่ปรากฏผลใดๆ แต่พระองค์ก็มีได้ทำการปราบปรามแต่อย่างใด เพราะเห็นว่าการศึกสงครามทางด้านอื่นสำคัญกว่าทางใต้ แต่ก็มีแขกบางคนนำปืนคาบศิลามาถวายเป็นจำนวน 2,000 กระบอก (เฉลิม อยู่เวียงชัย,

2516, น. 15-16) ดังนั้นตลอดรัชสมัยของพระองค์ หัวเมืองมลายูทางตอนใต้เป็นอิสระไม่ขึ้นกับกรุงธนบุรีแต่อย่างใด

ในสมัยกรุงธนบุรีมีมุสลิมเข้ามารับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณมากมายรวมถึงชาวมลายูด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก “โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี” ของ นายสวน มหาดเล็ก ว่า

“แขกชาวเวรเทศทั้ง	ลายู
จีนฝรั่งลันดา	ดาเซเฝ้า
ลาวมอญย้อมถนอมชู	วรบาท พระนา
พระการุณาเหนือเกล้า	กล่อมเกลี้ยงควรรฐาน”

มีหลักฐานบันทึกของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสกล่าวว่า “...ข้าราชการไทยที่เป็นตำแหน่งเสนาบดีว่าการต่างประเทศซึ่งเรียกกันว่าเจ้าพระยาพระคลังนั้นเป็นคนชาติแขกมลายู นับถือศาสนาอะหมัด...” (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 39-40 จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น, 2511, น. 156-157) แสดงให้เห็นว่าในสมัยกรุงธนบุรีชาวมุสลิมยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับวงการราชการเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา และกรุงธนบุรีก็คงยึดธรรมเนียมบริหารในกรมพระคลังนั้นคือ การใช้ให้มุสลิมปฏิบัติงานประจำกรมพระคลังซึ่งงานประจำคือติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ แต่เนื่องจากสมัยนี้มีระยะเวลาที่สั้นและบ้านเมืองก็ไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าอยุธยา งานติดต่อค้าขายกับต่างประเทศจึงมีไม่มาก (รัชนี้ สาดเปรม, 2521, น. 42-43) อย่างไรก็ตามขุนนางมุสลิมที่รับราชการในสมัยนี้ไม่เป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมากนัก ทั้งนี้เพราะพระองค์ไม่ทรงให้การสนับสนุนศาสนาอื่นที่เข้ามาเผยแพร่ในไทย เนื่องจากพระองค์ทรงเลื่อมใสใน

พุทธศานามาก จนกระทั่งไม่พอใจที่จะให้ศาสนาอื่นๆ ซึ่งมีหลักธรรมบางประการขัดแย้งกับพุทธศาสนา ให้เข้ามามีอิทธิพลชักชวนคนไทยให้เกิดความเลื่อมใสในศาสนานั้นๆ (รัชนี้ สาดเปรม, 2521, น. 43) ชาวมลายูส่วนใหญ่ยังคงพำนักอยู่ในบริเวณต่างๆ ทั้งในธนบุรี นนทบุรี และในอยุธยาเช่นเดียวกับยุคก่อนหน้านี้เช่นในสมัยหลังกรุงศรีอยุธยาแต่ก็ไม่ได้มีการกระจายตัวไปจากเดิมมากนัก ทั้งนี้เพราะระยะเวลารัชสมัยที่สั้นและยังคงอยู่ในสภาวะสงคราม อีกทั้งยังเป็นช่วงรวบรวมกำลังพลเมืองและกำลังทหารเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้านเมือง ในยุคนี้ไม่มีหลักฐานเพิ่มเติมว่ามีคนมลายูอพยพเข้ามาเพิ่มเติมในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งอาจเป็นเพราะหลังจากที่อยุธยาล่มสลายบรรดารัฐมลายูต่างๆ ได้ตั้งตนเป็นอิสระไม่สวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีอีกทั้งยังเปลี่ยนเป้าหมายการสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางการค้า และการเมืองกับรัฐอื่นๆ ที่เข้มแข็งกว่าสยามในขณะนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งพม่าและบรรดารัฐมลายูด้วยกัน

ความสัมพันธ์สยาม-มลายูและการเข้ามาของ ชาวมลายูในภาคกลางของประเทศไทยรัตนโกสินทร์

ตลอดยุคกรุงธนบุรีบรรดาเมืองมลายูทางตอนใต้เป็นอิสระอย่างสิ้นเชิงจากสยาม ดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่เคยส่งให้ทุกๆ 3 ปีก็หยุดลง จนกระทั่งย่างเข้าสู่ยุครัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานีใหม่แทนกรุงธนบุรีใน ค.ศ. 1782 หลังจากทรงครองราชย์ได้ 3 ปีเศษ พม่ายกทัพเข้ามาตีเมืองไทยหลายทางด้วยกันใน ค.ศ. 1785 บรรดาหัวเมืองทางใต้ตั้งแต่ชุมพรลงไปตกเป็นของพม่าจนหมด ทางกรุงเทพจึงได้จัดกำลังลงไปต้านทานจนสามารถรบชนะพม่าที่เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี พระองค์ทรงมีพระราชโองการให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทยกทัพไปปราบพม่าที่หัวเมืองทางภาคใต้ต่อไป เมื่อปราบปรามพม่าในหัวเมืองทางภาคใต้แล้ว กรมพระราชวังบวรได้เสร็จไปประทับที่เมืองสงขลา (รัชนี้ สาดเปรม, 2521, น. 47) ต่อมาได้มีพระราชสาส์นไปยังเมืองปัตตานีและเมืองโคดาให้เมืองทั้งสองส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้กับสยาม เพื่อแสดงถึงการสวามิภักดิ์ต่อสยาม (อารีพิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซูฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 147) พระยาตรังกานูพระยาไทรบุรีอ่อนน้อมแต่โดยดี แต่พระยาตานีขัดแย้งไม่มาอ่อนน้อม (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2505, น. 2) จึงมีพระกระแสรับสั่งให้พระยากลาโหม พระยาราชบังสัน (แก่น) รวมทั้งพระยาพัทลุง และบรรดาแม่ทัพนายกองยกทัพไปตีเมืองปัตตานีทันทีในขณะที่ได้รับคำตอบปฏิเสธจากปัตตานี กองทัพเรือสยามเริ่มปิดล้อมอ่าวเมืองปัตตานีเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1786 (อารีพิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และ

ซูฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 147) จนสามารถเข้ายึดเมืองได้ เมื่อจัดการแต่งตั้งผู้ดูแลเมืองปัตตานีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทจึงได้รับสั่งให้แม่ทัพนายกองยกทัพกลับกรุงเทพฯ พร้อมทั้งนำเชลยชาวปัตตานี (อ. บางนรา, 2519, น. 1-2) และอาวุธปืนใหญ่อีกสองกระบอกมาด้วย แต่ตกน้ำเสียกระบอกหนึ่ง (ศรีนครี) คงเหลืออีกกระบอกหนึ่งชื่อ “ศรีปัตตานี” หรือนางพญาตานีเท่านั้นที่สามารถนำกลับมายังพระนครได้ (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 3, น. 44)

การกวาดต้อนเชลยในครั้งนี้นับเป็นครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สยามมีความสัมพันธ์ด้านการสงครามกับบรรดารัฐมลายู มีบันทึกระบุว่าจำนวนเชลยศึกชาวมลายูที่กองทัพสยามนำมาในครั้งนั้นมีจำนวนประมาณ 4,000 คน (Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, p. 98) และในรัชสมัยของพระองค์มีการอพยพเชลยชาวมลายูขึ้นมาในภาคกลางของประเทศอีกครั้งใน ค.ศ. 1791 ซึ่งสาเหตุการอพยพเชลยในครั้งนี้น่าจะเนื่องมาจากพระยาตานีคบคิดกับโต๊ะสาเหียดในการก่อกบฏ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้พญากลาโหมราชเสนายกทัพลงไปปราบ เมื่อปราบกบฏแล้วจึงขนเอาเชลยชาวปัตตานีขึ้นมาในภาคกลางเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งจำนวนเชลยศึกในครั้งนี้น่าจะมีหลักฐานระบุไว้ถึงจำนวนของผู้ถูกอพยพว่ามีมากน้อยเพียงใดหลังจากปราบกบฏที่เกิดขึ้นในปีดังกล่าวแล้วก็

**อาจกล่าวได้ว่าสงครามในครั้งนี้ ไม่ได้เป็นเพียง
สงครามระหว่างเคดาห์หรือสยามกับปาตานีเท่านั้น
แต่เป็นสงครามระหว่างชาวมลายูกับชาวสยาม
ที่แต่ละฝ่ายได้รวบรวมเมืองต่างๆ เข้าด้วยกัน
ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของแหลมมลายูแห่งนี้**

ทรงโปรดให้แบ่งเมืองปาตานีออกเป็นหัวเมืองย่อยๆ 7 หัวเมือง (พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชกาลที่ 1-2, 2506 น. 459) ได้แก่ ปัตตานี (เดิมเรียกปาตานี) หนองจิก (เดิมเรียกโต๊ะญูหรือตุยง) รามันห์ (เดิมเรียกเราะห์มันหรืออูมัน) ยะลา (เดิมเรียกยาลอ) สายบุรี (เดิมเรียกซาหรือไซ) ยะหริ่ง (เดิมเรียกยือริงหรือญัมมู) และระแงะ (เดิมเรียกลือแเกาะห์) (อารีฟีน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น.162)

เขตแดนที่นำขึ้นมามีด้วยในครั้งนี้มีจำนวนมากโดยให้แยกอาศัยอยู่ตามที่ต่างๆ หลายแห่ง ส่วนใหญ่อยู่บริเวณรอบๆ ชานกรุง เช่น ที่ธนบุรีสี่แยกบ้านแขกรอบๆ ชานกรุงเพทคือบริเวณทุ่งครุ บ้านปากัด พระประแดง บางคอแหลม มหานคร พระโขนง คลองตัน มีนบุรี บางส่วนของจังหวัดนครนายก ฉะเชิงเทรา เพชรบุรี อยุธยา จังหวัดนนทบุรีที่อำเภอท่าอิฐ (อิบนิ มุฮัมหมัด อิบรอฮิม, แปล. 2504, น. 77.) ภาคใต้จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ตำบลท่าทอง (นริศรานูวัตินวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2555, น. 295) นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดเพิ่มเติมถึงการจัดสรรที่อยู่ให้กับบรรดาเชลยจากปาตานีอีกว่า ชุมนางข้าราชการบริวารทรงโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขต

พระนครชั้นในคือที่บ้านตึกดิน (ถนนราชดำเนินกลางในปัจจุบัน) บ้านบางลำพู (ถนนตานี ถนนจักรพงษ์ในปัจจุบัน) ซึ่งต่อมากลุ่มคนเหล่านี้ได้ขยายถิ่นฐานไปอยู่ริมคลองมหานาค (ย่านมัสยิดมหานาคหรือโบ๊เบ๊) (สมัย เจริญช่าง, 2555, น. 36-37) และได้กระจายไปในพื้นที่ต่างๆ เช่นคลองมะสง โรงกระโจมน้ำ อำเภอน้อยจังหวัดนนทบุรี อำเภอปากน้ำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ย่านเขาขยาย จังหวัดชลบุรี มีนบุรี หนองจอก คลองสามวา จนถึงฉะเชิงเทรา และนครนายกตลอดจนย่านพระโขนง อ่อนนุชในกรุงเทพมหานครบ้านสวนพริกไทยเขตอำเภอสามโคก อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (โชคชัย วงษ์ธานี, 2554, น. 402-473)

ต่อมาเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 1821 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กองทัพสยามได้โจมตีและยึดเมืองเคดาห์ไว้ในอำนาจ สุลต่านเคดาห์ในขณะนั้นต้องลี้ภัยไปยังเกาะปีนัง และท้ายที่สุดสยามแบ่งเคดาห์ออกเป็น 4 หัวเมืองคล้ายการแบ่งปาตานีคือ เมืองเคดาห์ปกครองโดยสุลต่านอะห์มัด ตายุดดิน เมืองกูปังปาซุปกครองโดยเต็งกูอานูมซึ่งมีศักดิ์เป็นอาของสุลต่านอะห์มัด ตายุดดิน เมืองปะลิส ปกครองโดยซัยยิดสุเซน ยามา ลูลัลย์⁴ ซึ่งเป็นบุตรชายคนพี่คนหนึ่งจากเมืองจะนะ และเมืองสตูล ปกครองโดยเต็งกูบิสณุ

⁴ ลูกหลานของท่านสืบทอดตำแหน่งปกครองรัฐปะลิสมาจนถึงปัจจุบัน

(Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, p. 107) นอกจากนี้สยามยังได้แต่งตั้งพระยาภักดีบริรักษ์เป็นผู้ว่าราชการเมืองเคดาห์ปกครองดูแลเมืองทั้ง 4 และแต่งตั้งพระยาเสนานุชิตเป็นผู้ช่วย (อารีฟิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และชูฮัยมีย์ อิสมาแอล, 2550, น. 168)

การที่สยามเข้าไปวางระบบการปกครองเคดาห์ในครั้งนั้นถูกต่อต้านจากชาวเคดาห์อย่างมากโดยเฉพาะชัยค์ ชัยนัล อาบิติน ที่คนทั่วไปรู้จักในนาม “เต็งกูติน” ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของสุลต่านอะห์มัด ตายุดดิน การต่อต้านลุกลามไปจนถึงขั้นการใช้กำลังต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยเต็งกูตินรวบรวมชาวมลายูเคดาห์จับอาวุธขึ้นสู้ จนในที่สุด พระยาภักดีบริรักษ์ต้องหนีออกจากเคดาห์ไปตั้งหลักที่เมืองสงขลา หลังจากนั้นพระยาภักดีบริรักษ์ได้รายงานเหตุการณ์ไปยังกรุงเทพมหานคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สั่งให้จัดกองทัพจากนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาเข้าโจมตีและยึดเมืองเคดาห์กลับคืน สงครามระหว่างสยามกับมลายูในครั้งนั้นนอกจากกองทัพมลายูปาตานีมาร่วมกับมลายูเคดาห์แล้วยังมีเมืองมลายูอื่นๆ มาร่วมสมทบทั้ง เมืองปัตตานี

เมืองยาลอ เมืองกลันตันและเมืองตรังกานุ ทั้งนี้เพราะความเชื่อมโยงทางสายเลือดของสุลต่านในรัฐต่างๆ ทำให้บรรดาสุลต่านรัฐมลายูส่งทหารเข้าร่วมศึกในครั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าสงครามในครั้งนี้ไม่ได้เป็นเพียงสงครามระหว่างเคดาห์หรือสยามกับปาตานีเท่านั้น แต่เป็นสงครามระหว่างชาวมลายูกับชาวสยามที่แต่ละฝ่ายได้รวบรวมเมืองต่างๆ เข้าด้วยกันซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของแหลมมลายูแห่งนี้ สงครามดำเนินต่อไปจนถึงช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1832 เต็งกูติน แม่ทัพมลายูถูกอาวุธเสียชีวิตในสนามรบ จึงเป็นเหตุให้กองทัพมลายูเสียขวัญตลอดจนกองทัพมลายูอื่นๆ ก็พากันเสียขวัญไปด้วย จึงพากันล่าถอยกลับที่ตั้งกันอย่างไม่เป็นรูปขบวน และสุดท้ายกองทัพสยามก็สามารถตีกองทัพมลายูจนแตกกระจายไปคนละทิศคนละทาง (อารีฟิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และชูฮัยมีย์ อิสมาแอล, 2550, น. 167-170) กองทัพเคดาห์ กลันตัน และตรังการันตูลบหนีกลับไปยังบ้านเมืองของตน ผลของสงครามในครั้งนั้นมีชาวมลายูปาตานีถูกจับเป็นเชลยศึก และนำไปยังกรุงเทพมหานครอีกประมาณ 6,000 คน ส่วนอีก 4,000 คนที่รอดชีวิตนั้นกระจัดกระจายไปอยู่ที่รัฐเคดาห์ เปรัก กลันตัน ตรังกานุ ปาหัง จนถึงบริเวณเกาะสุมาตราตะวันออกและบนเกาะอื่นๆ ในบริเวณนี้ (Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, p. 110) หลังจากการอพยพในครั้งนี้แล้วไม่ปรากฏการอพยพเชลยชาวมลายูขึ้นสู่ภาคกลางอีกเลย

เชลยที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในยุครัชกาลที่ 3 เมื่อนำขึ้นมาแล้วทรงมีรับสั่งให้ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่คลองแสนแสบเหนือตลอดสายนับตั้งแต่บ้านมหานาค บ้านครัว บ้านดอน คลองตัน คลองบางกะปิ บึงกลุ่ม หลอแหล มินบุรี แสนแสบ คู้เจียรดับ หนองจอก กระทุ่มราย ถึงบางน้ำเปรี้ยว ปลายทาง

ที่บางขุนากจนออกสู่แม่น้ำบางปะกง (อาลี เสือสมิง, 2546, น. 285-287) มุสลิมคลอง 22 เป็นชาวไทรบุรี ปะลิส กลันตัน เคดาห์และปีนัง ครั้งแรกที่มาอยู่ถูกนำมาไว้ที่คลองแสนแสบ(รัชกาลที่ 3) แถบทรายกองดิน มีนบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ขุดคลองรังสิต คลอง 1 คลอง 2 ไปจนถึงคลอง 24 ผู้ที่มาจากเมืองดังกล่าวได้ล้มตายไปหมด เหลือแต่ลูกหลานที่ต้องหาหลักแหล่งถาวร ไม่คิดจะกลับไปอยู่ที่เดิม จึงได้ชักชวนไปตั้งถิ่นฐานใหม่ส่วนหนึ่งจากถนนทรายกองดินมาคลอง 22 ส่วนหนึ่งไปคลอง 17 20 21 และ 22 บางคนถูกชักชวนไปอยู่ท่าอิฐ ปากลัด (สุนทร ทิมะเสน, 2523, น. 5-16)

การพ่ายสงครามให้สยามในครั้งนั้น ได้เกิดความหวาดหวั่นแก่บรรดาหัวเมืองมลายูต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมสงครามในครั้งนี้ สุลต่านมูฮัมหมัดที่ 1 แห่งกลันตันได้ส่งสาสน์ให้แม่ทัพสยามเพื่อขอชดเชยค่าเสียหายให้แก่สยาม โดยเสนอขอใช้เงินจำนวน 30,000 เหรียญเงิน และขอใช้เงินเป็นเหรียญสเปนอีกจำนวน 20,000 เหรียญ รวมเป็น 50,000 เหรียญ

เงินและยินยอมจะส่งหลานชายที่เป็นเจ้าเมืองปัตตานี และเจ้าเมืองหนองจิกที่หนีมาพำนักในกลันตันให้กับสยาม อีกทั้งยังจะส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองเป็นเครื่องราชบรรณาการให้แก่สยามทุกๆ 3 ปี (Mohd. Zamberi A. Malek, 1993, pp. 110-111)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการนำเชลยชาวมลายูขึ้นมาจากภาคใต้ของประเทศไทยจำนวนทั้งสิ้น 3 ครั้ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก 2 ครั้ง (ค.ศ. 1789 และ ค.ศ. 1791) และในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอีก 1 ครั้ง (ค.ศ. 1832) การนำเชลยศึกชาวมลายูขึ้นมากองทัพนั้น มีสาเหตุมาจากหลายประการ ประการแรก เพื่อเพิ่มกำลังพลเมืองซึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์การก่อสร้างกรุงเทพฯ ยังไม่มีความมั่นคงมากนัก อีกทั้งเสบียงอาหารที่ผลิตจากพลเมืองเป็นส่วนน้อยก็คงไม่พอใช้สอยระหว่างศึกสงครามแต่ละครั้ง (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531, น.119 -110) ประการที่สอง เพื่อให้ให้เชลยศึกชาวปาตานีเหล่านั้นเพื่อชดเชยแรงงานที่เสียไปจากการสงคราม (รัชนี้ สาตเปรม, 2521, น. 53) ประการที่สาม เพื่อให้จำนวนประชากรของปาตานีลดลงจนไม่สามารถที่จะคิดต่อต้านการปกครองของสยาม รวมทั้งความคิดที่จะตั้งตนเป็นเอกราชจากการควบคุมอีกครั้ง และประการสุดท้ายเป็นการตัดปัญหาการจัดทัพไปปราบเพราะการยกทัพไปแต่ละครั้งต้องสูญเสียเสบียง และชีวิตทหารจำนวนมาก (พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชบับ หอสมุดแห่งชาติรัชกาลที่ 1-2, 2506, น. 459)

ในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่สุดของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับบรรดารัฐมลายูทั้งในด้านการสงคราม และการอพยพผู้คน ความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองมลายูที่เป็นข้อถกเถียงก่อนหน้านี้ถึงจบลง

ด้วยการเข้ายึดปาดานีอย่างสมบูรณ์ของสยามใน สมัยรัชกาลที่ 1 รวมถึงการแบ่งเมืองปาดานีออกเป็น 7 หัวเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเบ็ดเสร็จใน อำนาจที่พึงมีต่อปาดานีในขณะนั้น ในขณะที่เคดาห์ ก็ตกอยู่ในภาวะเดียวกับปาดานี กล่าวคือ ถูกแบ่ง เป็นหัวเมืองเล็กๆ 4 หัวเมือง และมีผู้ปกครองทั้ง 4 หัวเมืองที่เป็นข้าราชการชาวสยามดูแลอีกระดับหนึ่ง สำหรับกลันตัน และตรังกานูนั้น แม้ไม่ได้พ่ายแพ้ สงครามอย่างเป็นทางการเนื่องจากเป็นเพียงผู้สมทบ แต่การยอมจ่ายค่าชดเชยสงครามก็เป็นเครื่องยืนยัน ถึงการยอมรับในอำนาจและความเกรงกลัวต่อสยาม อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ฝ่ายสยามเองก็ไม่ได้ เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปกครองหรือจัดระบบการ ปกครองของกลันตัน และตรังกานู เช่นเดียวกับใน ปาดานี หรือในเคดาห์ ทั้งนี้สงครามที่เกิดขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3 ถือเป็นจุดสิ้นสุดสงครามระหว่างรัฐ สยามกับรัฐมลายูอย่างเป็นทางการ อันแสดงให้เห็น ถึงความเข้มแข็งของสยามในขณะนั้น ความ สัมพันธระหว่างสยามกับหัวเมืองมลายูคงอยู่ใน รูปแบบดังกล่าวตั้งแต่หลังสงครามสิ้นสุดลงจน ล่วงเข้าสู่การปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5

การเข้ามามีอิทธิพลของชาติตะวันตกในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษ และ ฝรั่งเศสในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำให้สยาม ต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองปกครอง เนื่องจากกลัวการแทรกแซงของมหาอำนาจทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาหัวเมืองที่อยู่ห่างไกล ทางตอนใต้เช่น ปัตตานีกลันตัน ตรังกานูและเคดาห์ (อารีฟิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซูฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 200) นอกจากสาเหตุดังกล่าว แล้วจากรายงานการตรวจราชการหัวเมืองแขก 7 หัวเมืองยังพบอีกว่าพระยาสงขลาคอยแสวงหา ผลประโยชน์จากหัวเมืองทั้ง 7 เพื่อประโยชน์ส่วนตัว⁵ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงออกพระราชบัญญัติ การปกครองท้องถิ่นใน ค.ศ. 1897 โดยเริ่มจากการ ส่งพนักงานสรรพากรไปเก็บภาษี และผู้พิพากษาไป ตัดสินคดีตามพระธรรมนูญศาลหัวเมือง และแต่งตั้ง ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณให้ไปตรวจตราแนะนำ ข้าราชการทั้งปวงในงานราชการต่างๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งงานราชการที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศใน ส่วนของเจ้าเมืองมลายูทั้ง 7 ก็จ่ายเบี้ยหวัดให้พอ เลี้ยงชีพโดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับการเก็บภาษีอย่าง

⁵ ดูรายงานการตรวจราชการหัวเมืองแขก 7 หัวเมืองลงวันที่ 2 มีนาคม ร.ศ. 114, กระทรวงมหาดไทย, (ร.5 ม.49/29), หจข.

เป็นมาก่อนหน้า (รัชนี สาดเปรม, 2521, น. 53) นโยบายดังกล่าวได้ถูกปฏิเสธจากเจ้าเมืองทั้งหลาย เนื่องจากเป็นการลดทอนอำนาจโดยตรง และถ่ายโอนไปสู่ข้าราชการตลอดจนผู้สำเร็จราชการที่ละน้อย นอกจากนี้ในกรณีการเก็บภาษีซึ่งเป็นรายได้หลักของบรรดาเจ้าเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษีจากยาสูบทำให้ผลประโยชน์ที่เคยได้รับลดลงไปเช่นเดียวกัน (อารีพิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 205-207)

การเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองมลายูดังกล่าว นอกจากจะเป็นการรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลางแล้วยังเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการปกครองหัวเมืองมลายูที่มีมาแต่เดิมอีกด้วย แม้การรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางจะส่งผลโดยตรงต่ออำนาจผู้ปกครองหัวเมืองทั้ง 7 แต่อย่างไรก็ตามมีบางประเด็นที่ฝ่ายสยามไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวเช่น เรื่องศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวชาวพื้นเมืองรวมถึงการรักษาอำนาจของผู้นำศาสนาในท้องถิ่นในกรณีที่เกี่ยวข้อง

กับศาสนา (รัชนี สาดเปรม, 2521, น. 215) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแน่วแน่ที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 ซึ่งในบางครั้งพระองค์ก็ให้ข้าราชการของพระองค์ใช้วิธีรุนแรง และเด็ดขาดเพื่อคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นจากการต่อต้านของคนในพื้นที่ (รัชนี สาดเปรม, 2521, น. 215) หนึ่งในวิธีการแก้ไขปัญหาคือ การจับกุมและปลดบรรดาเจ้าเมืองมลายูที่

ไม่ยอมลงนามให้ความเห็นชอบกับระเบียบการปกครองใหม่ (อารีพิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 228) การจับกุมดังกล่าวสร้างความไม่พอใจอย่างยิ่งให้กับประชาชนชาวมลายูในรัฐต่างๆ บนคาบสมุทรมลายูโดยเฉพาะในรัฐกลันตัน จนนำไปสู่การร้องเรียนต่ออังกฤษซึ่งในเบื้องต้นอังกฤษได้จัดสถานที่เพื่อให้อดีตเจ้าเมือง และชาวปัตตานีที่หลบหนีเข้ามาอยู่ในดินแดนที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของตน หลังจากนั้น

อังกฤษได้ตกลงกับสยาม โดยอังกฤษจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับปัญหาปัตตานี และถือเป็นเรื่องภายในของสยาม ในขณะที่รัฐกลันตัน และตรังกานูนั้น อังกฤษจะเป็นที่ปรึกษา (อารีพิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 228)

ในช่วงกลางเดือนเมษายน ค.ศ.1903 ทางกรมสยามได้เริ่มปล่อยบรรดาเจ้าเมืองมลายูที่ถูกจับกุมตัวไว้ ต่อมาสยามได้แต่งตั้งข้าราชการไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการ

จังหวัดปัตตานี และเปลี่ยนการปกครองเป็นระบบใหม่ที่เรียกว่าระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคโดยให้ปัตตานี สายบุรี ยะลา และนราธิวาสเป็นจังหวัดตลอดจนส่งทหาร ตำรวจลงไปในพื้นที่เพื่อรักษาความเรียบร้อย (อารีพิน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 231) นับเป็นการผนวกปัตตานีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเป็นทางการ

แม้ปัตตานีจะถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามแล้วแต่ยังพบว่ามี ความพยายามที่จะเจรจากับอังกฤษให้ตกลงกับสยามยกเลิกระบบการปกครองที่มีต่อชาวมลายู โดยอาศัยความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี หลักฐานทางภูมิศาสตร์ตลอดจนสถานการณ์ความขัดแย้งตลอดเวลาที่ผ่านมาและความไม่พอใจที่ชาวมลายูที่มีต่อสยามแต่การเจรจาดังกล่าวไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใดจนกระทั่งเมื่อวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 1909 เกิดการลงนามในข้อตกลงระหว่างอังกฤษกับสยามที่รู้จักในนาม “ANGLO-SIAM TEATY” ซึ่งมีสาระหลักคือ การยกดินแดนรัฐเคดาห์ กลันตัน ปะลิส ตรังกานุและเกาะลังกาวิซึ่งอยู่ทางทางใต้ของปัตตานีให้กับอังกฤษ และอังกฤษจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับปัญหาใดๆ ที่เกิดขึ้นในดินแดนที่มอบให้สยามแล้ว (ปัตตานีและสตูล) (อารีฟีน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ ฮิสมาแอล, 2550, น. 235) สัญญาดังกล่าวสร้างความไม่พอใจอย่างยิ่งให้กับชาวมลายู โดยเฉพาะชาวปัตตานี และสตูลที่ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ในขณะที่รัฐมลายูที่อยู่ในการปกครองของอังกฤษต่างพอใจกับสัญญาฉบับนี้ และนับเป็นคูปการแก่ชาวมลายู เพราะไม่ต้องเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กับสยามอีกต่อไป ความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างสยามกับรัฐมลายูถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวหลังจากการลงนามในข้อตกลง รัฐมลายู 2 รัฐผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยอย่างถาวรในขณะที่รัฐอื่นๆ อยู่ใต้การปกครองของอังกฤษ และได้รับเอกราชจนกลายเป็นประเทศมาเลเซียในที่สุด

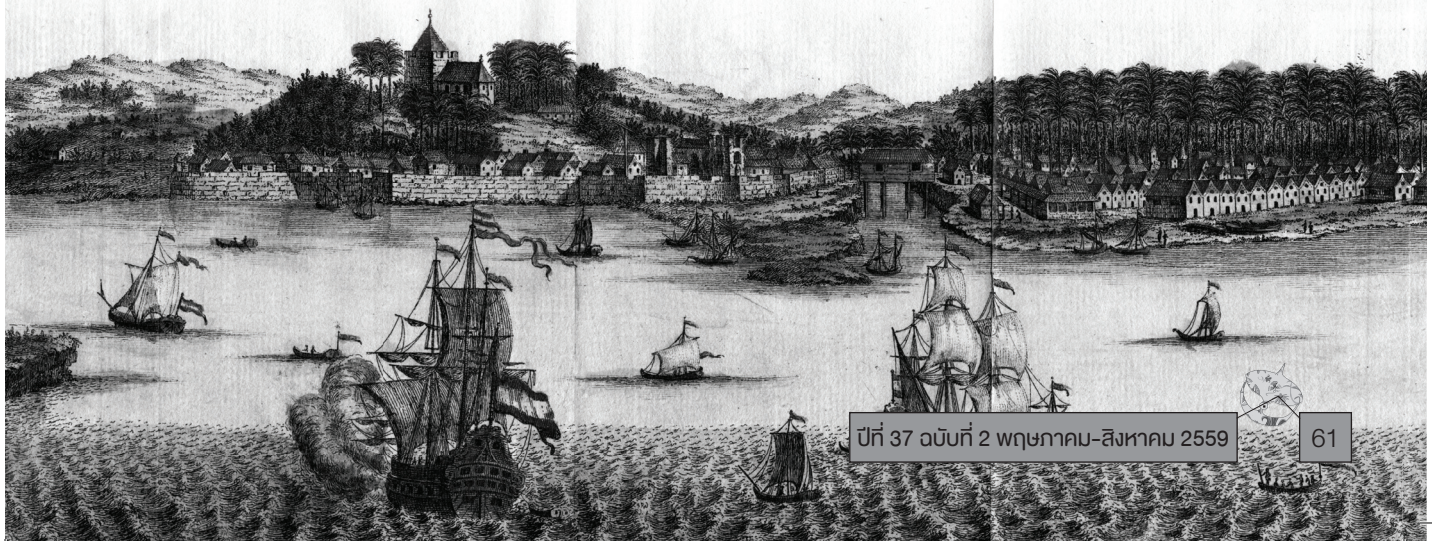
สรุป

สยาม-มลายูมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ในช่วงแรกเป็นความสัมพันธ์เชิงสงครามและการขยายอำนาจบนพื้นฐานที่ว่ารัฐที่มีความเข้มแข็งจะสามารถเข้าครอบครองรัฐที่เข้มแข็งน้อยกว่าและเมื่อใดที่รัฐที่เข้าครอบครองอ่อนแอลงบรรดารัฐที่อยู่ภายใต้การปกครองก็ตั้งตนเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้ดำเนินอยู่เรื่อยมาตั้งแต่ยุคแรกจนถึงช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างไรก็ตามมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่านอกเหนือไปจากการสงครามแล้ว สยามกับรัฐมลายูก็ยังมี การค้าขายแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันโดยเฉพาะในช่วงกลางและปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในยุคที่อยุธยารุ่งเรืองและเป็นศูนย์กลางการค้าขายของภูมิภาค ด้วยความรุ่งเรืองดังกล่าวทำให้มีชาวมลายูจำนวนหนึ่งเข้ามาประกอบกิจการค้าขายในกรุงศรีอยุธยาและก่อตั้งชุมชนเล็กๆ ขึ้น ในระดับรัฐสิ่งเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับรัฐมลายูในยุคแรกคือเครื่องราชบรรณาการดอกไม้เงินดอกไม้ทอง การตีความหมายของเครื่องราชบรรณาการดังกล่าวยังคงเป็นที่ถกเถียงในวงการวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ของว่าแท้จริงแล้วความหมายของการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองเป็นเพียงการกระชับ

และรักษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือเป็นเครื่องแสดงการตกเป็นเมืองขึ้นเพราะก่อนยุครัตนโกสินทร์ แม้ปรากฏการส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้สยามแต่สยามเองก็ไม่ได้เข้ามาค้าขายกิจการภายในของ รัฐมลายูแต่อย่างใด จนเข้าสู่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรง สามารถเข้าตีปัตตานีจนแตกพ่าย และนับเป็นความ พ่ายแพ้ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ทั้งยังสามารถ ยึดทรัพย์สินตลอดจนพาเชลยศึกชาวมลายูขึ้นมา ภาคกลางของประเทศไทยอีกด้วย เชลยศึกที่นำขึ้น มานี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งชุมชนใหญ่และ การกระจายตัวของคนมลายูในภาคกลางของ ประเทศไทย นอกจากนี้ความพ่ายแพ้ในครั้งนั้น ยังนำมาซึ่งการเข้าไปมีบทบาทในการปกครอง บนรัฐมลายูของสยามอย่างเป็นทางการและ เบ็ดเสร็จเป็นครั้งแรกตามแนวคิดการเป็นหัวเมือง ประเทศราชในความยอมรับของชาวมลายู การเข้า มามีบทบาทในการปกครองของสยามในรัฐมลายู ทางตอนเหนือโดยเฉพาะปาตานีและเคดาห์นำมาซึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางการปกครองหลายครั้งในพื้นที่ เช่น การแบ่งปาตานีออกเป็น 7 หัวเมืองย่อย และการ แบ่งเคดาห์ออกเป็น 4 หัวเมืองย่อยเพื่อลดทอนอำนาจ ของเจ้าเมืองเดิม นโยบายดังกล่าวสร้างความไม่ พอใจให้กับบรรดาเจ้าเมืองมลายูเดิมที่เคยมีอำนาจ จนนำมาซึ่งการต่อต้านหลายครั้งจนท้ายที่สุดเมื่อ

เข้าสู่ยุคการปกครองของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระองค์ทรงรวมอำนาจเข้าสู่ ศูนย์กลางลดอำนาจหน้าที่ของบรรดาเจ้าเมือง มลายูจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบหัวเมืองสู่สมณฑลเทศาภิบาลและท้ายที่สุด กลายเป็นจังหวัดที่มีข้าราชการทำหน้าที่บริหารและ ถือเป็นการสิ้นสุดของการปกครองในระบบเจ้าเมือง ในประเทศไทย อย่างไรก็ตามปัจจัยที่สำคัญอีก ประการหนึ่งที่มีผลต่อการปกครองของไทยในรัฐ มลายูในยุคหลังคือการเข้ามาของเทศมหา อำนาจตะวันตกจนกระทั่งมีการลงนามในข้อตกลง ในปี 1909 ระหว่างสยามกับอังกฤษในการแบ่งดิน แดนในรัฐมลายูทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู จนทำให้ปาตานีและบางส่วนของรัฐเคดาห์เดิมเป็น ส่วนหนึ่งของประเทศไทยโดยสมบูรณ์ตราบนาน บ้างปัจจุบัน การปิดฉากความสัมพันธ์ด้วยข้อตกลง ดังกล่าวทำให้หลายฝ่ายไม่พอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเจ้าเมืองมลายูที่เคยมีอำนาจรวมถึงข้าราชการ และประชาชนที่ยังมีความรักความหวงแหนในดินแดน ของตนเอง ความไม่พอใจเหล่านี้ยังคงถูกถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่น และยังคงถูกใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้น จิตสำนึกความรักชาติจนนำไปสู่การก่อตั้งขบวนการ กู้ชาติมลายู และองค์กรอื่นๆ ที่เรียกร้องเอกราชอัน เป็นสาเหตุหนึ่งของความไม่สงบในพื้นที่ชายแดน ภาคใต้ในปัจจุบัน ■

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2507). **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศกับฉบับพระจักรพรรดิพงศ์**. กรุงเทพฯ: อักษรบริการ.
- _____. (2510). **คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และคำให้การฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.
- _____. (2506). **พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชกาลที่ 1-2**. พระนคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2505). **คำอธิบายเรื่องพงศาวดารอันเป็นมูลเหตุแห่งจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ**. (พิมพ์ในงานศพพระรัตนธัชมุนี (อิสสรยานเถร)).
- _____. (2492). **แสดงบรรยายพงศาวดาร**. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.
- _____. (2506). **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 3 พ.ศ. 2471**. พระนคร: องค์การคำศุภสภา.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2495). **ประวัติราชอาณาจักรสุโขทัย**. ใน **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา** (เล่ม 1 ตอน 1, น. 134-135). กรุงเทพฯ: อักษรนิติ.
- เฉลิม อยู่เวียงชัย. (2516). **สมัยกรุงธนบุรี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์**. ใน **เอกสารการนิเทศการศึกษา** หน่วยศึกษานิเทศก์, กรมการฝึกครู (ฉบับที่ 131). กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ชูลีพร วิรุณหะ. (2553). **บุหงารายาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชาวมลายู**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภะการพิมพ์.
- โชคชัย วงษ์ธานี. (2554). **มลายูบางกอก/น่ายูบาเกาะฮะ: การผจญภัยในแผ่นดินสยาม/ซีแย**. **รู้ไปยาด**, 2(3), 402-473.
- ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2516). **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. กรุงเทพฯ: แพรวิทยยา.
- นริศรานันต์วิวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2515). **สาส์นสมเด็จ**. พระนคร: องค์การคำศุภสภา.
- นันทวรรณ ภู่อ่าง. (2521). **ปัญหาชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้**. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- รัชนี สาดเปรม. (2521). **บทบาทมุสลิมในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2453**. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). **กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพฯ : กองทุนสง่าารุจิระอัมพร.
- สมัย เจริญช่าง. (2555). **ย้อนรอยมุสลิมสยาม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อเยาวชนสู่ภาวะผู้นำ.
- สุนทร ทิมะเสน. (2523). **มัสยิดมดุงอิสลาม**. กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 39-40 จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. (2511). พระนคร: องค์การคำศุภสภา.

- เพ็ญศรี กาญจนมัย และนันทนา กปิลกาญจน์. (2521). **บทบาทมุสลิมในปลายอยุธยา-ธนบุรี พ.ศ. 2300-2325**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิพิธภัสร์, หลวง. (2512). ประวัติศาสตร์บางหลวง (กวีขาว). ใน **เอกสารมัสยิดบางหลวง (กวีขาว)**. (จัดพิมพ์อนุสรณ์งานรื่นเริงตรุษอีดิ้ลอัฎฮา พ.ศ. 2512). กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- อ.บางนรา (2519). **ปัตตานี**. พระนคร: ศูนย์การพิมพ์ชมรมแสงเทียน.
- อารีฟีน บินจิ, อับดุลลอฮ์ ลออลแมน และซุฮัยมีย์ ฮัสมาแอล. (2550). **ปัตตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู**. สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมภาคใต้
- อาลี เสือสมิง. (2546). **ประวัติศาสตร์ขุนนางมุสลิมสยาม**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.
- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. (2517). **ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย**. พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- Abullah A. R. (1999). *Ensiklopedia Sejarah dan Kebudayaan Melayu* (Vol.6, p.40). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Bakti I. Bunga Emas Golden Flower, Gift or Tribute. In **Malaysia in History** (Vol. 6, p. 40). Persatuan an Kuala Lumpur: Sejarah Melayu.
- Coede's G. (1968). **Indianization States of Southeast Asia**. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Ghazali. A. Z. (1978). Bunga Emas: Suatu Tinjauan Dalam Hubungan Terengganu-Siam. In **Malaysia In History** (Vol. 21 No. 1). Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia.
- Mohd. Zambari A. Malek. (1993). **Umat Islam Patani Sejarah dan Politik**. Shah Alam: Hizbi.
- Perbadanan Muzium Melaka. (2014). **DELEGASI SIAM**. Melaka: N.p.
- Nasarudin, M. (1898). **Hikayat Merong Mahawangsa**. Pulau Pinang: teks Jawi.
- Ricklefs, M.C. (1991). **A History of Modern Indonesia Since c.1300** (2nd Ed.). London: MacMillan.
- Smith, R.B. (1966). **Siam or the History of The Thais from Earliest Time to 1569 A.D.** (Jilid 2). U.S.A.: Decatur Press.
- Teeuws, A and Wyatt, D.K.,(1970). **Hikayat Patani and The Story of Patani**, 2 Vol. The Haque, Maritimes Nijkoff.
- Wan Shamsudin Mohd. Yusof. (2009). Bunga Emas Dalam Konteks Hubungan Negeri-negeri Melayu dan Siam. In **Majlis Wacana Warisan: 100 Tahun Perjajian Bangkok 1909** (p.3). Kuala Lumpur: Auditorium Arkib Negara Malaysia.
- Winsted R. O. (1962). **A history of Malaya**. Singapore : Marican.
- _____. (2003). **A history of Johore**. Kuala Lumpur : Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society.
- Wood, W.A.R.. (1924). **History of Siam**, Bangkok: Chalermnit.

